

Justyna Bandzarewicz

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

FINANSOWANIE ROZWOJU MSP W POLSCE Z WYKORZYSTANIEM FUNDUSZY UNII EUROPEJSKIEJ

Streszczenie: Małe i średnie przedsiębiorstwa, pomimo rozwiniętej struktury potencjalnych źródeł finansowania, mają ograniczone możliwości pozyskania kapitałów na inwestycje i rozwój. Konsekwencją takiego stanu jest niska konkurencyjność sektora MSP w warunkach Jednolitego Rynku Europejskiego. Sytuacja ta ulega zmianie dzięki wsparciu rozwoju przedsiębiorczości środkami dostępnymi w ramach programów pomocowych UE.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, sektor MSP, rozwój.

1. Wprowadzenie

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw stanowi fundament stabilnego rozwoju państwa, jest siłą napędową gospodarki, odgrywa również kluczową rolę w tworzeniu miejsc pracy. W Polsce MSP stanowią ponad 99,8% ogółu aktywnych firm, zatrudniają około 70% wszystkich pracowników sektora rynkowego i wytwarzają około 47,4% PKB [*Raport o stanie...* 2009, s. 23-27]. Ponadto MSP są ważnym elementem w tworzeniu i rozwoju wolnego rynku – utrzymują konkurencję, przeciwdziałają monopolom, wypełniają nisze rynkowe, a także wprowadzają aktywnie nowe technologie.

Ze względu na znaczenie przedsiębiorstw MSP w gospodarce, istotnym zagadnieniem jest kształtowanie warunków funkcjonowania i rozwoju tego sektora. Jest to możliwe dzięki identyfikacji szans rozwojowych, a następnie ich wykorzystywaniu i wzmacnianiu ich pozytywnych efektów.

Celem opracowania jest wskazanie kluczowych czynników wpływających na rozwój sektora MSP w Polsce, głównie zaś możliwości rozwojowych, jakie daje wykorzystanie przez przedsiębiorstwa funduszy Unii Europejskiej.

2. Uwarunkowania rozwoju MSP w Polsce

Na kondycję małych i średnich firm i ich konkurencyjność ma wpływ wiele czynników, które ogólnie można podzielić na makroekonomiczne i mikroekonomiczne. Wśród podstawowych czynników makroekonomicznych wyróżnić należy [Strużycki 2008, s. 220]:

- ogólny stan i tendencje wzrostu gospodarczego kraju – głównie zmiany PKB;
- sytuację na rynku pracy – przede wszystkim wielkość zatrudnienia, stopę bezrobocia, poziom wykształcenia społeczeństwa, a także wydajność pracy;
- poziom popytu oraz podaży na rynkach krajowych i zagranicznych;
- regulacje prawne w zakresie windykacji wierzytelności;
- infrastrukturę techniczną regionu – przede wszystkim sieć kolejową i drogową, sieć telekomunikacyjną oraz szeroko rozumianą energetykę i urządzenia komunalne;
- regulacje systemu finansowo-podatkowego – podstawowe znaczenie mają składki na ubezpieczenia społeczne, wysokość stawek podatkowych, poziom stawek amortyzacji środków trwałych oraz stopa oprocentowania kredytu refinansowego [Pietrewicz 2002, s. 229-236];
- politykę państwa w zakresie wspierania rozwoju sektora MSP – w tym programy pobudzenia przedsiębiorczości, a także rozwoju przedsiębiorstw sektora.

Oprócz czynników makroekonomicznych na kondycję małych i średnich firm i ich konkurencyjność wpływ mają uwarunkowania mikroekonomiczne. Należą do nich między innymi:

- posiadane zasoby kapitałowe, kadrowe i majątkowe przedsiębiorstwa – głównie dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania rozwoju oraz zasoby wartości niematerialnych, w tym wartości intelektualnych, jakości i kwalifikacji kadr [Nogalski, Wójcik-Karpacz 2003, s. 15-22];
- sprawność zarządzania posiadanymi zasobami;
- zdolność do wdrażania postępu naukowo-technicznego;
- rynkowy zakres działania – przedmiot, orientacja na rynek lokalny, działania na rzecz kooperacji z dużymi jednostkami;
- ogólny poziom rentowności produkcji – prosta organizacja, szybkość procesu decyzyjnego, dobre dostosowywanie się do warunków rynkowych [Strużycki 2008, s. 221].

Jednym z podstawowych czynników warunkujących powstawanie, działalność i rozwój MSP jest dostęp do źródeł finansowania. Rozwój każdego podmiotu gospodarczego wiąże się nierozdzielnie z pozyskiwaniem środków finansowych oraz ich późniejszym zagospodarowaniem. Tymczasem, jak pokazują badania [*Raport Przedsiębiorczość...* 2009; *Raport o stanie...* 2009; *Czarna lista...* 2009], istotnym problemem sektora MSP w Polsce jest brak środków finansowych na realizację przedsięwzięć rozwojowych oraz utrudniony dostęp do informacji i zewnętrznych źródeł finansowania.

Małe i średnie przedsiębiorstwa, pomimo rozwiniętej struktury potencjalnych źródeł finansowania, mają ograniczone możliwości pozyskania kapitałów, gdyż stanowią grupę klientów o dużym ryzyku dla instytucji finansowych. Konsekwencją tego są niskie nakłady na inwestycje i rozwój kadr, a także słaba współpraca z jednostkami naukowo-badawczymi, a co za tym idzie – niska konkurencyjność sektora MSP. Polskie przedsiębiorstwa w większości nie wykazują wystarczającego potencjału do funkcjonowania i konkurowania w warunkach Jednolitego Rynku Europejskiego. Sytuacja ta ulega zmianie dzięki wsparciu rozwoju przedsiębiorczości środkami dostępnymi w ramach programów pomocowych UE.

3. Polityka regionalna UE w latach 2007-2013

Podstawowym elementem prowadzonej przez UE polityki społeczno-gospodarczej jest polityka regionalna (strukturalna) mająca na celu wsparcie regionów słabo rozwiniętych, wyrównywanie dysproporcji rozwojowych między regionami oraz podnoszenie ich konkurencyjności.

Cele polityki regionalnej na lata 2007-2013 to:

- cel 1 – dążenie do konwergencji państw członkowskich i regionów,
- cel 2 – konkurencyjność regionalna i zwiększenie zatrudnienia,
- cel 3 – europejska współpraca terytorialna.

Podejmowane w latach 2007-2013 działania koncentrują się na czterech priorytetach, które realizowane są w ramach trzech wymienionych wcześniej celów polityki regionalnej:

- innowacje i gospodarka oparta na wiedzy,
- ochrona środowiska i przeciwdziałanie klęskom żywiołowym,
- poprawa dostępności regionów i poziomu podstawowych usług,
- pełne zatrudnienie, poprawa jakości i wydajności pracy.

W latach 2007-2013 realizacja tych celów następować będzie za pomocą dwóch funduszy strukturalnych: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego oraz trzeciego instrumentu – Funduszu Spójności.

Ramy systemu polityki rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce na lata 2007-2013 zostały określone przez ustawę o zasadach prowadzenia polityki rozwoju [Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r.], a metody realizacji polityki rozwoju – w strategii rozwoju i uszczegółowione w programach operacyjnych. Obowiązującą Strategię Rozwoju Kraju 2007-2015 Rada Ministrów przyjęła 29 listopada 2006 roku i stanowi ona główny dokument strategiczny wskazujący podstawowe cele i priorytety rozwoju, uwzględnia kierunki rozwoju zawarte w dokumentach strategicznych oraz politykach Unii Europejskiej. Planem wykonawczym realizacji SRK w oparciu o środki pochodzące z budżetu UE są Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013. Dokument ten określa priorytety i obszary wykorzystania środków finansowych pochodzących z budżetu UE w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Re-

gionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz Funduszu Spójności.

W latach 2007-2013 środki unijne dostępne są w ramach następujących programów operacyjnych:

- Program Infrastruktura i Środowisko,
- Program Kapitał Ludzki,
- Program Innowacyjna Gospodarka,
- Program Rozwój Polski Wschodniej,
- Program Pomoc Techniczna,
- Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej,
- 16 Regionalnych Programów Operacyjnych (oddzielny program dla każdego województwa).

4. Fundusze UE wspierające rozwój MSP w kraju w latach 2007-2013

Ważnym elementem realizowanej przez UE polityki regionalnej jest wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Celami tej polityki w zakresie MSP jest przede wszystkim: zintegrowanie MSP na Jednolitym Rynku Europejskim, podniesienie innowacyjności przedsiębiorstw, a tym samym rozwój i zwiększenie ich konkurencyjności na rynku wewnętrznym i zewnętrznym, wzrost udziału generowanego przez nie dochodu narodowego, a także utrzymanie i wzrost zatrudnienia na regionalnych i lokalnych rynkach pracy [Janiuk 2004, s. 81]. Nacisk na rozwój MSP wynika ze zmian w Strategii Lizbońskiej z 2005 roku. Odnowiona Strategia koncentruje się na budowie gospodarki opartej na wiedzy, pobudzaniu innowacyjności gospodarki oraz wzroście zatrudnienia. Ze względu na fakt, że Strategia Lizbońska stanowi obecnie element polityki spójności, priorytety w niej zawarte zostały przeniesione do Strategii Wytucznych Wspólnoty na lata 2007-2013 [Kokocińska 2009, s. 33].

W okresie programowania 2007-2013 przedsiębiorcy mogą otrzymać dofinansowanie na łączną kwotę prawie 67,3 mld euro [<http://www.mrr.gov.pl/aktualnosci/...>].

Największym programem, z którego przedsiębiorcy pozyskują środki na rozwój małej i średniej przedsiębiorczości, jest Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka (PO IG). W jego ramach beneficjenci mają szansę otrzymać w latach 2007-2013 wsparcie w wysokości 8241,05 mln euro. Na kwotę tę składają się środki publiczne pochodzące z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w wysokości 7004,90 mln euro oraz środki krajowe, których zaangażowanie przewidziano na poziomie 1236,16 mln euro [*Program...* 2006, s. 202].

Celem programu jest wspieranie szeroko rozumianej innowacyjności. Realizacja działań w ramach PO IG służy wsparciu przedsiębiorstw działających na terenie

Polski i przyczynia się do budowy gospodarki opartej na wiedzy poprzez wzmocnienie sektora B+R działającego na rzecz rozwoju gospodarki.

Wsparcie w ramach PO IG obejmuje zarówno bezpośrednio przedsiębiorstwa, jak i instytucje otoczenia biznesu oraz jednostki naukowe świadczące o wysokiej jakości usługi. Wsparcie udzielane jest niezależnie od sektora czy branży, której dotyczy. W ramach PO IG wspierane są działania z zakresu innowacyjności produkcyjnej, procesowej, marketingowej i organizacyjnej, które w sposób bezpośredni lub pośredni przyczyniają się do powstawania i rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw [Kokocińska 2009, s. 109].

W okresie programowania 2007-2013 wyodrębnione zostały znaczne środki w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL) na rozwój szeroko rozumianej przedsiębiorczości, poprzez inwestycje w rozwój kadr, a także poprawę jakości i dostępności usług szkoleniowo-doradczych wspierających rozwój przedsiębiorczości.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 jest jedynym programem wykorzystującym środki Europejskiego Funduszu Społecznego w Polsce. Na jego realizację przewidziano ponad 11,4 mld euro. Wkład finansowy Europejskiego Funduszu Społecznego to ponad 9,7 mld euro. Pozostałe środki stanowią wkład krajowy [Narodowe... 2007, s. 13-14].

Program Operacyjny Kapitał Ludzki składa się z 10 priorytetów realizowanych zarówno na poziomie centralnym, jak i regionalnym. Około 60% środków przeznaczono na realizację wsparcia regionalnego, natomiast ok. 40% środków skierowano na wsparcie sektorowe na szczeblu centralnym.

Priorytety PO KL to:

- 1) zatrudnienie i integracja społeczna – 506,2 mln euro (w tym 430,3 mln euro z EFS);
- 2) rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących – 778,0 mln euro (w tym 661,3 mln euro z EFS);
- 3) wysoka jakość systemu oświaty – 1006,2 mln euro (w tym 855,3 mln euro z EFS);
- 4) szkolnictwo wyższe i nauka – 960,4 mln euro (w tym 816,3 mln euro z EFS);
- 5) dobre rządzenie – 610,9 mln euro (w tym 519,2 mln euro z EFS);
- 6) rynek pracy otwarty dla wszystkich – 2256,9 mln euro (w tym 1918,4 mln euro z EFS);
- 7) promocja integracji społecznej – 1552,9 mln euro (w tym 1320,0 mln euro z EFS);
- 8) regionalne kadry gospodarki – 1588,5 mln euro (w tym 1350,2 mln euro z EFS);
- 9) rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach – 1703,4 mln euro (w tym 1447,9 mln euro z EFS);

10) pomoc techniczna – 456,8 mln euro (w tym 388,3 mln euro z EFS) [<http://www.efs.gov.pl/Wiadomosci...>].

Działania komplementarne w stosunku do Programów Innowacyjna Gospodarka i Kapitał Ludzki zaplanowano w ramach programów operacyjnych: Infrastruktura i Środowisko, Rozwój Polski Wschodniej oraz Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

Na realizację Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013 przeznaczono 26 054,7 mln euro. Ze środków Unii Europejskiej będzie pochodziło 21 275,2 mln euro (w tym ze środków Funduszu Spójności – 18 927,6 mln euro oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – 2347,6 mln euro), a z publicznych środków krajowych – 3754,5 mln euro [<http://www.europoradnik.pl>].

Głównym celem programu jest podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia społeczeństwa, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej. Wsparcie w ramach PO IiŚ jest adresowane głównie do dużych przedsiębiorców. Mniejsze firmy mają natomiast szansę uczestniczyć w realizacji dużych projektów jako podwykonawcy.

Celem Programu Operacyjnego „Rozwój Polski Wschodniej”, podobnie jak PO IiŚ, jest podniesienie konkurencyjności gospodarczej i społecznej, jednak działania z niego finansowane koncentrują się w pięciu województwach: lubelskim, podkarpackim, podlaskim, świętokrzyskim oraz warmińsko-mazurskim. Łącznie do pięciu województw Polski Wschodniej zostanie skierowana pomoc w wysokości 2 miliardów 200 milionów euro [<http://porpw.parp.gov.pl>].

W ramach programu realizowane są inwestycje i przedsięwzięcia, które mają zainicjować procesy trwałego rozwoju objętych nim województw. Celem strategicznym polityki rozwoju Polski Wschodniej jest wzrost poziomu spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej tego obszaru. W latach 2007-2020 poziom spójności wszystkich pięciu województw Polski Wschodniej we wszystkich trzech wymiarach powinien zostać znacząco podwyższony. Cel główny jest osiągnięty poprzez realizację celów szczegółowych, którymi są:

- zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej Polski Wschodniej,
- rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich,
- poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej,
- optymalizacja procesu wdrażania PO Rozwój Polski Wschodniej.

Polska z powodu swojego położenia geograficznego oraz dużego zainteresowania polskich partnerów rozwojem współpracy terytorialnej ma szansę stać się jednym z głównych beneficjentów programów realizowanych w ramach Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej. Z programów tych przedsiębiorcy mają szansę pozyskać środki na realizację międzynarodowych przedsięwzięć promujących współpracę pomiędzy partnerami pochodzącymi z krajów UE, a także z krajów

UE i krajów sąsiadujących. W latach 2007-2013 na rozwój współpracy terytorialnej przeznaczono łącznie na poziomie UE 7,75 mld euro. Polska uczestniczy w następujących programach Europejskiej Współpracy Terytorialnej:

- współpraca transgraniczna,
- współpraca transnarodowa,
- program współpracy międzyregionalnej obejmujący całe terytorium UE [<http://www.interreg.gov.pl>].

Ważnym instrumentem wdrażania Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia są regionalne programy operacyjne (RPO), zarządzane przez samorządy poszczególnych województw. Na realizację 16 RPO przeznaczono ok. 15,9 mld euro.

Podstawowym celem RPO jest podnoszenie konkurencyjności regionów, promowanie zrównoważonego rozwoju, poprzez tworzenie warunków dla wzrostu inwestycji na poziomie regionalnym i lokalnym. Programy regionalne mają być przede wszystkim źródłem wsparcia dla małych przedsiębiorstw oraz osób chcących rozpocząć działalność gospodarczą. W ramach 16 RPO zaprojektowano m.in. następujące działania: bezpośrednie wsparcie finansowe na inwestycje przedsiębiorstw, wsparcie powstawania nowych firm, wsparcie udziału w targach, wystawach oraz misjach krajowych i zagranicznych, a także wsparcie instytucji otoczenia biznesu.

Poziom wykorzystania środków dostępnych w ramach pomocy unijnej określa się jako zadowalający. Według danych z Krajowego Systemu Informatycznego w bieżącym okresie programowania na lata 2007-2013, od początku uruchomienia programów do 28 lutego 2010 r., złożono 111 tys. wniosków (poprawnych pod względem formalnym) na całkowitą kwotę dofinansowania (zarówno środki unijne, jak i krajowe) 255,6 mld zł. W tym samym okresie podpisano z beneficjentami 29 231 umów o dofinansowanie na kwotę 114,6 mld zł wydatków kwalifikowalnych, w tym dofinansowanie w części UE 80,8 mld zł, co stanowi 30,2% alokacji na lata 2007-2013. Wartość wydatków beneficjentów uznanych za kwalifikowalne, wynikająca ze złożonych wniosków o płatność, wyniosła 24,1 mld zł, a w części dofinansowania UE 18,1 mld zł [<http://www.funduszeuropejskie.gov.pl>].

Należy jednak pamiętać, że zakwalifikowanie projektu do finansowania w wyniku uzyskania pozytywnej oceny nie oznacza jeszcze, że przedsiębiorcy, których projekty zostały zaakceptowane, dostaną pieniądze. Jak pokazują doświadczenia z poprzedniego okresu programowania 2004-2006, barierą dla wielu przedsiębiorstw, zwłaszcza małych, jest konieczność spełnienia warunków pozwalających na podpisanie umowy o dofinansowanie projektu. Bez podpisanej umowy banki nie udzielają przedsiębiorcom kredytów, co uniemożliwia z kolei realizację projektu. Wiele trudności pojawiło się również na etapie realizacji projektów oraz rozliczeń finansowych.

Można jednak się spodziewać, że ze względu na doświadczenie, jakie przedsiębiorcy nabyli w poprzednim okresie programowania na lata 2004-2006, wykorzystanie unijnej pomocy w latach 2007-2013 będzie przebiegało sprawnie.

5. Podsumowanie

Programy pomocowe UE umożliwiają małym i średnim przedsiębiorstwom dostosowanie się do wymagań Jednolitego Rynku, a w szczególności: uzyskanie bezpośredniego wsparcia na inwestycje w majątek trwały, na modernizację i rozbudowę przedsiębiorstw, na podnoszenie kwalifikacji pracowników oraz na wdrożenie nowych technologii. Inwestycje w tych obszarach przyczyniają się do poprawy wyników finansowych oraz wzrostu konkurencyjności na wspólnym rynku UE.

Literatura

- Czarna lista barier, Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych LEWIATAN, Warszawa 2009.
- Janiuk I., *Strategiczne dostosowanie polskich małych i średnich przedsiębiorstw do konkurencji europejskiej*, Difin, Warszawa 2004.
- Kokocińska K., *Polityka regionalna w Polsce i w Unii Europejskiej*, Wyd. Naukowe UAM, Poznań 2009.
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007.
- Nogalski B., Wójcik-Karpacz A., *Pozafinansowe uwarunkowania wewnątrzne rozwoju małych przedsiębiorstw*, [w:] J. Stankiewicz (red.), *Zarządzanie kapitałem i informacją*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2003.
- Ostaszewski J. (red.), *Instrumenty finansowe w pobudzaniu aktywności gospodarczej Polski*, SGH, Warszawa 2002.
- Pietrewicz M., *Makroekonomiczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w Polsce*, [w:] J. Ostaszewski (red.), *Instrumenty finansowe w pobudzaniu aktywności gospodarczej Polski*, SGH, Warszawa 2002.
- Program Operacyjny Innowacyjna gospodarka 2007-2013*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2006.
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007-2008*, PARP, Warszawa 2009.
- Raport Przedsiębiorczość w Polsce*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2009.
- Stankiewicz J. (red.), *Zarządzanie kapitałem i informacją*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2003.
- Strużycki M., *Małe i średnie przedsiębiorstwa w świetle strategii lizbońskiej*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2008.
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, DzU z 2006 r. nr 227, poz. 1658.

Źródła internetowe

- <http://www.efs.gov.pl/Wiadomosci/Strony/poklzaakceptowany.aspx> [14.03.2010].
- <http://www.europoradnik.pl> [28.02.2010].
- <http://porpw.parp.gov.pl/> [01.03.2010].
- www.funduszeuropejskie.gov.pl [25.02.2010].
- www.interreg.gov.pl [24.02.2010].
- http://www.mrr.gov.pl/aktualnosci/fundusze_europejskie_2007_2013/Strony/Jak%20skutecznie%20wykorzystac%2067%20mld%20euro.aspx [10.02.2010].

FINANCING THE DEVELOPMENT OF SMES IN POLAND WITH THE USE OF FUNDS OF THE EUROPEAN UNION

Summary: Small and medium-sized enterprises, in spite of developed structure of potential sources of financing, have limited possibilities of raising capital for investments and development. As a result, companies of the SME sector are characterized by low competitiveness on the Single European Market. This situation is changing thanks to the support of business development resources available within the EU assistance programs.